

Tanulmányok

Micae Mediaevales v

MICAE MEDI AEVA LES V

*Fiatal történészek
dolgozatai
a középkori
Magyarországról
és Európáról*

2016

MICAE MEDIAEVALES V.

*Fiatal történészek dolgozatai
a középkori Magyarországról és Európáról*

MICAE MEDIAEVALES

V.

Fiatal történészek dolgozatai a középkori Magyarországról és Európáról

SZERKESZTETTE

Fábián Laura, Gál Judit,

Haraszti Szabó Péter, Uhrin Dorottya

ELTE BTK Történelemtudományok Doktori Iskola

Budapest

2016

ELTE BTK Történelemtudományok Doktori Iskola
Tanulmányok – Konferenciák
9. kötet

A tanulmányokat lektorálták:

Bertényi Iván, C. Tóth Norbert, Draskóczy István, Klima László,
Körmendi Tamás, Lakatos Bálint, Madas Edit, Mikó Gábor, Molnár Péter,
Olajos Terézia, Nikola Samardžić, Szende Katalin, Szovák Kornél,
Thoroczkay Gábor, Veszprémy László

Sorozatszerkesztő

Draskóczy István, Körmendi Tamás, Nagy Balázs

A kiadványt tervezte

Kiss Béla

A kötet megjelenésére az ELTE-BTK Hallgatói Önkormányzat Tudományszervezési és Kutatási Pályázat, valamint a Magyar Lajos Alapítvány támogatásával került sor.

A tanulmányok szerzői © Benei Bernadett, Fábián Laura, Gál Judit, Haraszi Szabó Péter, Incze János, Jáky-Bárdi Bogáta, Kádas István, Kálmán Dániel, Kanyó Ferenc, Pozsár Dániel, Rokai Melina, Rózsa Márton, Ternováczi Bálint, Tóth Péter, Uhrin Dorottya

A kötet szerkesztői © Fábián Laura, Gál Judit,
Haraszi Szabó Péter, Uhrin Dorottya

ISBN 978-963-284-712-2

ISSN 2062-2198

Nyomta és kötötte a Printtatu Kft.

Felelős vezető: Szabó Gábor

Tartalomjegyzék

DRASKÓCZY ISTVÁN – KÖRMENDI TAMÁS – NAGY BALÁZS

Előszó 9

Rövidítésjegyzék 11

BENEI BERNADETT

Az ablativus absolutus használata

a magyar krónika 11–12. századi szövegegyeségeiben 15

FÁBIÁN LAURA

Királyi-királynői reprezentáció, egyházi üzenet.

Ikonográfiai értelmezések a chartres-i katedrális

északi keresztházának üvegablakain 25

GÁL JUDIT

A világi hatalomgyakorlás és az egyház az Adriai-tenger keleti partvidékén

a 12–13. században: a magyar, a velencei és a szerb egyházpolitika összehasonlítása 47

HARASZTI SZABÓ PÉTER

A prágai egyetem hallgatói

Luxemburgi Zsigmond magyar királyi udvarában 69

INCZE JÁNOS

360 évig zálogban. A Szepesség zálogosítása 91

JÁKY-BÁRDI BOGÁTA

A 14. századi étkezési kultúra tárgyi emlékei

Visegrád, Duna-parti út 1. kerámiaanyaga alapján 105

KÁDAS ISTVÁN

Sárosi „reform” Miklós fia Miklós ispánsága idején (1374–1380)? 127

KÁLMÁN DÁNIEL

A középkori magyar armálisok címerei 1437–1490 között 145

KANYÓ FERENC	
<i>Szempontok Óbuda késő középkori polgárságának vizsgálatához</i>	159
POZSÁR DÁNIEL	
<i>Beszélhetünk-e nyugati haditechnikai fölényről az első keresztes hadjárat időszakában?</i>	173
ROKAI MELINA	
<i>Egy délszláv család és a magyar humanizmus. Szilágyi Erzsébet rokonsága</i>	193
RÓZSA MÁRTON	
<i>Civil tisztviselők sorsa a Komnénos-korban: A Pepagómenos család története a 11–12. században</i>	203
TERNOVÁ CZ BÁLINT	
<i>A boszniai latin püspökség története 1344-ig</i>	215
TÓTH PÉTER	
<i>„Feldúlták és elfoglalták” – megjegyzések a morvák Kárpát-medencei jelenlétének kérdéséhez</i>	229
UHRIN DOROTTYA	
<i>Szent Katalin mint az uralkodók patrónusa</i>	243
<i>Köszönetnyilvánítás</i>	263
<i>A szerzőkről</i>	265

Table of Contents

ISTVÁN DRASKÓCZY – TAMÁS KÖRMENDI – BALÁZS NAGY	
<i>Foreword</i>	9
<i>List of Abbreviations</i>	11
BERNADETT BENEI	
<i>The Usage of the ablativus absolutus in the Parts of the Hungarian Chronicle Referring to the Eleventh and Twelfth Centuries</i>	15
LAURA FÁBIÁN	
<i>Royal-Queenly Representation, Ecclesiastical Message. Iconographical Interpretations of the North Transept Rose in the Cathedral of Chartres</i>	25
JUDIT GÁL	
<i>Secular Exercise of Power and the Church on the Eastern Adriatic Coast during the Twelfth and Thirteenth Centuries: a Comparative Study of the Hungarian, Serbian, and Venetian Church Policy</i>	47
PÉTER HARASZTI SZABÓ	
<i>The Hungarian Students from the University of Prague in the Court of Sigismund of Luxemburg</i>	69
JÁNOS INCZE	
<i>360 Years in Pledge. The Pledging of the Spiš Region</i>	91
BOGÁTA JÁKY-BÁRDI	
<i>Fourteenth-Century Cuisine in the Light of the Pottery Finds from Visegrád, Duna-parti út 1.</i>	105
ISTVÁN KÁDAS	
<i>Reform in Šariš County During the Office Holding of Comes Nicholas?</i>	127
DÁNIEL KÁLMÁN	
<i>Coats of Arms of the Medieval Hungarian Grants of Arms</i>	

<i>Issued between 1437 and 1490</i>	145
FERENC KANYÓ	
<i>Contributions to the Late Medieval Urban Elite of Óbuda (1301–1526)</i>	159
DÁNIEL POZSÁR	
<i>Can We Talk about Western European Military Supremacy in the Age of the First Crusade?</i>	173
MELINA ROKAI	
<i>Contribution of a Family of South Slav Origin to Hungarian Humanism. The Case of Erzsébet Szilágyi's Cousins</i>	193
MÁRTON RÓZSA	
<i>Civil Officials under the Komnenoi: the History of the Pepagomenoi in the Eleventh and Twelfth Centuries</i>	203
BÁLINT TERNOVÁ CZ	
<i>The History of the Latin Bishopric of Bosnia until 1344</i>	215
PÉTER TÓTH	
<i>“Devastated and Conquered” – Some Remarks on the Question of the Moravian Presence in the Carpathian Basin</i>	229
DOROTTYA UHRIN	
<i>Saint Katherine as Royal Patron</i>	243
<i>Acknowledgements</i>	263
<i>Notes on Contributors</i>	267

Rövidítésjegyzék

AASS	Johannes Bolland – Jean Baptiste Carnandet – Godefridus Henschenius (ed.): <i>Acta Sanctorum quotquot toto orbe coluntur</i> . Antuerpiae–Bruxellis–Parisiis, 1643–1971.
ADRA	Konstantin Jireček – Lajos Thallóczy – Milan Šufflay (ed.): <i>Acta et diplomata res Albaniae mediae aetatis illustrantia</i> . Vindobonae, 1913.
Alexiad	Anna Komnene: <i>The Alexiad</i> . (Trans.: Edgar Robert Ashton Sewter – Ed.: Peter Frankopan) London, 2003.
ÁMTF	Györffy György: <i>Az Árpád-kori Magyarország történeti földrajza</i> . I–IV. Budapest, 1963–1998.
AO	Nagy Imre – Tasnádi Nagy Gyula (szerk.): <i>Anjoukori okmánytár. Codex diplomaticus Hungaricus Andegavensis</i> . I–VII. Budapest, 1878–1920.
AOKI	Kristó Gyula et al. (szerk.): <i>Anjou-kori oklevéltár. Documenta res Hungaricas tempore regum Andegavensium illustrantia, 1301–1387</i> . I–XL. Budapest–Szeged, 1990–2015.
BAV	Biblioteca Apostolica Vaticana
BnF	Bibliothèque nationale de France
BTOE	Gárdonyi Albert – Kumorovitz L. Bernát (szerk.): <i>Budapest történetének okleveles emlékei</i> . I–III. Budapest, 1936–1987.
CD	Georgius Fejér (ed.): <i>Codex diplomaticus Hungariae ecclesiasticus ac civilis</i> . I–XI. Budae, 1829–1844.
CDC	Tadeus Smičiklas (ed.): <i>Codex diplomaticus regni Croatiae, Dalmatiae et Slavoniae</i> . I–XVII. Zagrabiae, 1904–1984.

- Csánki Csánki Dezső: *Magyarország történelmi földrajza a Hunyadiak korában*. I–III., V. Budapest, 1890–1913. Repr. Budapest, 1985. (Fekete Nagy Antal: *Magyarország történelmi földrajza a Hunyadiak korában* IV. kötet: *Trencsén vármegye*. Budapest, 1941.)
- DAI Bíborbanszületett Konstantin: *A birodalom kormányzása*. (Ford.: Moravcsik Gyula) Budapest, 1950.
- DF MNL OL, U szekció, Diplomatikai Fényképgyűjtemény
- DHA Georgius Györffy (ed.): *Diplomata Hungariae antiquissima accedunt epistolae et actae ad historiam Hungariae pertinentiam (ab anno 1000 usque ad annum 1196)*. I. Budapest, 1992.
- DL MNL OL, Q szekció, Diplomatikai Levéltár
- Docheiariou Nicolas Oikonomidès (ed.): *Actes de Docheiariou*. Paris, 1984.
- Engel: Arch Engel Pál: *Magyarország világi archontológiája 1301–1457*. I–II. Budapest, 1996.
- Engel: Gen Engel Pál: *Középkori magyar genealógia*. Budapest, 2001. CD-ROM.
- Historia Salonitana Thomae archidiaconi Spalatensis / Archdeacon Thomas of Split: *Historia Salonitanorum atque Spalatinorum Pontificum / History of the Bishops of Salona and Split*. (Ed. Damir Karbić – Mirjana Mtičević-Sokol – James Ross Sweeney.) Budapest, 2006.
- HO Ipolyi Arnold – Nagy Imre – Páur Iván – Ráth Károly – Véghely Dezső (szerk.): *Hazai okmánytár. Codex diplomaticus patrius*. I–VIII. Győr–Budapest, 1865–1891.
- Ivion Jacques Lefort – Nicolas Oikonomidès – Denise Papachryssanthou (ed.): *Actes d'Ivion*. I–III. Paris, 1985–1990.
- KMC I. Körmendi Tamás (szerk.): *Középkori magyar címereslevelek I. (1439–1503)*. Budapest, 2013.
- KMTL Kristó Gyula (főszerk.): *Korai magyar történeti lexikon (9–14. század)*. Budapest, 1994.

Lavra	Paul Lemerle et al. (ed.): <i>Actes de Lavra</i> . I–IV. Paris, 1970–1982.
LCI	Engelbert Kirschbaum – Wolfgang Braunfeld (ed.): <i>Lexikon der christlichen Ikonographie</i> . I–VIII. Roma–Freiburg–Basel–Wien, 1974.
MGH	Georg Heinrich Pertz et al. (ed.): <i>Monumenta Germaniae Historica</i> . Hannoverae, 1826–2014.
MHH	Áldásy Antal – Fejérpataky László (szerk.): <i>Monumenta Hungariae Heraldica. Magyar czimeres emlékek</i> . 1–3. füz. Budapest, 1901–1926.
MMFH	Lubomír E. Havlík et al. (ed.): <i>Magnae Moraviae Fontes Historici</i> . I–V. Brunae–Pragae, 1966–1971.
MNL OL	Magyar Nemzeti Levéltár Országos Levéltára
MREV	Fraknói Vilmos (szerk.): <i>Monumenta Romana episcopatus Vespriensis</i> . I–IV. Budapest, 1896–1907.
MTA	Magyar Tudományos Akadémia
RA	Szentpétery Imre – Borsa Iván (szerk.): <i>Az Árpád-házi királyok okleveleinek kritikai jegyzéke. Regesta regum stirpis Arpadianae critico diplomatica</i> . I–II. Budapest, 1923–1987.
SAPPB	Štátny archív Prešov – pobočka Bardejov / Az Eperjesi Állami Levéltár Bártfai Fiókleveletár
SRH	Emericus Szentpétery (ed.): <i>Scriptores rerum Hungaricarum tempore ducum regumque stirpis Arpadianae gestarum</i> . I–II. Budapestini, 1937–1938. Repr. Szovák Kornél – Veszprémy László (szerk.). Budapest, 1999.
UGDS	Franz Zimmermann – Carl Werner – Georg Müller – Gustav Gündisch – Herta Gündisch – Konrad Gündisch – Gernot Nussbacher (Hrsg.): <i>Urkundenbuch zur Geschichte der Deutschen in Siebenbürgen</i> . I–VII. Hermannstadt–Bukarest, 1892–1991.
Zichy	Nagy Imre – Nagy Iván – Véghely Dezső – Barabás Samu – Kammerer Ernő – Döry Ferenc – Lukács Pál (szerk.): <i>A zichi és vásónkeői gróf</i>

Zichy-család idősb ágának okmánytára. Codex diplomaticus domus senioris comitum Zichy de Zich et Vasonkeo. I–XII. Pest–Budapest, 1871–1931.

ZsO

Mályusz Elemér – Borsa Iván – C. Tóth Norbert – Lakatos Bálint – Neumann Tibor (szerk.): *Zsigmondkori oklevéltár. I–XII. Budapest, 1951–2014.*

Sárosi „reform” Miklós fia Miklós ispánsága idején (1374–1380)?*

A KÖZÉPKORI SÁROS megye kiváló okleveles adottságokkal rendelkezik, mivel nem csupán a nagybírói parancsra adott relációk maradtak fenn őrzöttek meg, mint a legtöbb magyarországi megye esetében, hanem kifejezetten sok saját hatáskörben keletkezett oklevél is.¹ E kedvező körülménynek köszönhetően viszonylag széleskörű rálátásunk van a megyei hatóság működésére, így az oklevélformulák és szokások változására, valamint a pecséthasználati gyakorlatra is. A megye hatósági okleveleit átvizsgálva éles különbség figyelhető meg az Anjou királyok idején, valamint Zsigmond korában alkalmazott gyakorlat között. Tanulmányomban ezeket a különbségeket veszem górcső alá, megvizsgálva a megyei működés alakulását és ennek az oklevelek szövegére, pecsételésre való kihatását. A dolgozat műhelytanulmány, mely egy átfogóbb intézmény- és társadalomtörténeti kutatásba illeszkedik.

Az Anjou-kori vármegye működését Gábor Gyula 1908-as monográfiája óta jól ismerjük.² Legutóbb Tringli István foglalta össze az ezzel kapcsolatos legfontosabb újabb eredményeket egy olasz nyelvű tanulmány keretében.³ Az egy-egy megyét feldolgozó vizsgálatok alapján szembetűnő a különböző megyei működésben megfigyelhető sokszínűség.⁴ Ezzel a kérdéskörrel magam is foglalkoztam a 15. századi megyei emberek vizsgálata során. Ekkor figyeltem fel arra a kivételes tényre, hogy míg a Zsigmond-korban

* Ezúton szeretném megköszönni témavezetőmnek, Draskóczy Istvánnak segítségét és hasznos tanácsait, valamint Tarján Eszternek a szolgabírói pecsétek elemzése során nyújtott nélkülözhetetlen segítségét. Köszönet illeti C. Tóth Norbertet, aki értékes megjegyzéseivel külső lektorként hozzájárult a tanulmány megszületéséhez.

A kutatás Zsigmond korra vonatkozó része a TÁMOP 4.2.4.A/1-11-1-2012-0001 azonosító számú Nemzeti Kiválóság Program – Hazai hallgatói, illetve kutatói személyi támogatást biztosító rendszer kidolgozása és működtetése országos program című kiemelt projekt keretében zajlott. A projekt az Európai Unió támogatásával, az Európai Szociális Alap társfinanszírozásával valósult meg.

¹ Tringli István: Megyék a középkori Magyarországon. In: Neumann Tibor – Rácz György (szerk.): „Honoris causa”. *Tanulmányok Engel Pál emlékére*. Piliscsaba–Budapest, 2008. 501–502.

² Gábor Gyula: *A megyei intézmény alakulása és működése Nagy Lajos alatt*. Budapest, 1908.

³ István Tringli: Le contee in Ungheria nel periodo degli Angiò. In: Enikő Csukovits (ed.): *L'Ungheria angioina*. Roma, 2013.

⁴ C. Tóth Norbert: A nemesi megye a középkori Magyarországon. Öt megye példája. *Szabolcs-Szatmár-Beregi Szemle*, 45 (2010) 409.

mindössze egyetlen *homo nosternek* (megyei embernek) nevezett személyt ismerünk Sárosból, addig az Anjou királyok idején kifejezetten gyakran találkozunk velük a megye okleveleiben.⁵ Ez az észrevétel ellentmond Gábor Gyula azon állításának, hogy a megyei emberek feladatkörét a szolgabírói feladatok megszaporodása hívta életre.⁶ Sárosban épp ezzel ellentétes folyamatot találunk.

Az Anjou-korban, azon belül is az 1330-as évektől, Sáros megyében azt a – például Nyitra, Pozsony vagy Zala megyék esetében is megfigyelt – megoldást alkalmazták, hogy egy megyei ember kísért el a szolgabíró, aki tanúskodott a szolgabíró beszámolójának hitelességéről.⁷ Több esetben azt is megemlítték az oklevelek, hogy a kiküldött *cum nostro sigillo* kísért el a szolgabíró.⁸ Ez a megyei hatóság egy tagjának a pecsétje volt, és talán az épp eljáró *iudex nobilium*hoz tartozott, vagy egy másik szolgabíróé, esetleg az alispáné lehetett.⁹ A pecséttel ellátott megyei emberek kiküldése sok más megyében is előfordult, így például a közeli Gömörben, de a Felső-Tisza-vidék megyéiben szintén elterjedt volt ez a megoldás. Igaz, általában azokban az esetekben emlitenek pecsétet, amikor egy vagy több megyei ember szolgabíró társasága nélkül járt el.¹⁰ Ez logikus intézkedésre vall, hiszen ilyenkor volt leginkább szükség arra, hogy igazolják magukat valamiféle pecséttel. A késő középkori fejlődés azt mutatja, hogy Sáros megyében a szolgabíró elkísérő megyei emberek az alispán képviselőjeként – ahogy az oklevelek fogalmaznak *in persona vicecomitis* – jártak el,¹¹ így valószínűnek tartom, hogy ezekben az esetekben az alispán pecsétjét vették magukhoz. Az utolsó „megyei pecséttel” kiküldött személy Máté fia László volt 1378-ban.¹² Míg egy 1381-es oklevélbe Ternyei János neve fölé szúrták be, hogy Bajori Lászlót is kiküldték.¹³ Ezt követően, az 1425-ben említett Bagos Jakabot kivéve,¹⁴ a 15. század közepéig nem ismerünk megyei embereket.

⁵ Kádas István: Megyei emberek az északkelet-magyarországi megyei oklevelekben. In: Gál Judit – Kádas István – Rózsa Márton – Tarján Eszter (szerk.): *Micae Mediaevales IV. Fiatal történészek dolgozatai a középkori Magyarországról és Európáról*. Budapest, 2015. 113–114.

⁶ Gábor Gy.: *A megyei intézmény*, 88.; Holub József: *Zala megye története a középkorban*. Pécs, 1929. 162.

⁷ Például DL 40 698., AOkl XXIII. 191. sz., DF 268 675., DL 64 656., DL 57 336.; Vö.: Neumann Tibor: Választott nemesi esküdtek Nyitra megyében. (Az 1486. évi 8. tc. végrehajtása). *Századok*, 139 (2005) 2. 268.; C. Tóth Norbert: Adatok a megyék és hiteleshelyek közötti viszonyra a 14. és 15. században. *Századok*, 136 (2002) 2. 358.; Holub J.: *Zala megye*, 163.

⁸ Például DL 41 112., DL 41 178., DL 39 824., DF 268 447., DF 268 676., DF 268 449.

⁹ A szomszédos Abaúj megye a Zsigmond-korban néha egyedül (szolgabíró nélkül) küldött ki megyei embert, és ilyenkor megnevezte azt a szolgabíró, akinek a pecsétjét magával vitte. Kádas I.: *Megyei emberek*, 110.

¹⁰ Uo. 109–110.

¹¹ DF 250 511., DL 57 868., DL 102 933. Az „*in persona comitis/vicecomitis*” formula Abaúj és Zemplén okleveleiben is előfordult a 15. század második felében (például DL 16 866., DL 88 491., DL 31 643., DL 66 942.)

¹² DL 42 073., DL 42 074. Téves keltezéssel: DL 40 516., DL 40 517.

¹³ „et Ladislaum filium Iohannis de Bayor nobilem” (DL 42 211.).

¹⁴ DL 90 870.

A megyei emberek „eltűnésével” szinte egy időben, Sáros megye egy új – például Bereg és Sopron megyék által alkalmazott¹⁵ – megoldásra tért át, miszerint egyszerre kettő, később már három szolgabírórt rendelt ki a fontosabb vizsgálatokhoz. Erre a gyakorlatra az első példát László és Pálca szolgabírók 1373-as kiküldése során találjuk. Az adat azonban félrevezető. Sebesi László panaszára Jakabvágásán tartott vizsgálatról két oklevél is készült. Az eredeti szerint a két szolgabíró mellett György fia János megyei embert is kiküldték, az egykorú másolaton viszont már csak a két hatósági személy szerepel.¹⁶ A következő néhány évben azonban mindkét megoldás használatára találunk példát, míg végül a szolgabírók együttes kiküldése állandósult.¹⁷ Az, hogy a megye egy ügy kivizsgálására újra egy szolgabíróból és egy megyei emberből álló párost küldjön ki, legközelebb a Jagelló-korban terjed el, de még ekkor sem szorította ki a két szolgabíró kiküldésének gyakorlatát.¹⁸

Az Anjou-kori, sárosi oklevelek további érdekessége, hogy 1378-ig nem tüntetik fel a vizsgálatot végző szolgabíró „előnevét”,¹⁹ a szolgabírókat csupán keresztnévükön említik a hatósági oklevelek. Usz fia János kivételével még az apai névre sem utalnak,²⁰ és ragadványnevet is csupán egy esetben találunk.²¹ Így sajnos hiába ismerjük a megyei szolgabírók jelentős számát, többségüket lehetetlen beazonosítani.²² Természetesen több más megye esetében is előfordult, hogy a korai időkben csupán a keresztneveket tüntetik fel a tisztviselők, illetve az is, hogy egy-két személy később is csak így szerepelt. Ám az, hogy ez egészen a 14. század végéig szinte kizárólagos gyakorlatnak számítson, mindenképpen szokatlan jelenség.²³ Ezzel szemben a megyei emberek esetében általában feltűntették vagy a birtokuk vagy az apjuk nevét.²⁴ Az 1378-as év még egy szempontból fontos határ: ebből az évből ismerjük az utolsó Sáros megyei előfordulását a szolgabí-

¹⁵ Nagy Imre (szerk.): *Sopron vármegye története. Oklevéltár. I–II.* Sopron, 1889–1891. II. 41., 152. sz.; Neumann Tibor (szerk.): *Bereg megye hatóságának oklevelei (1299–1526).* Nyíregyháza, 2006. 114., 133. sz.

¹⁶ DL 64 087., DL 64 088.

¹⁷ Két szolgabíró kiküldése: 1375: DL 41 983., 1378: DL 42 078. Szolgabíró–megyei ember páros: 1375: DL 41 981., 1378: DL 42 073., 1381: DL 42 211.

¹⁸ 1507: DF 250 511., 1508.: DL 57 868., 1510: DL 102 933.

¹⁹ Delnei Lőrinc szolgabíró, 1378: DL 32 078.

²⁰ Usz fia János: DF 268 675.

²¹ Terjék (*dictus*) Miklós: DL 40 798.

²² Ld. 2. sz. melléklet.

²³ Piti Ferenc – C. Tóth Norbert – Neumann Tibor (szerk.): *Szatmár megye hatóságának oklevelei (1284–1524).* Nyíregyháza, 2010. 35–36.; Szaszko Elek: Adalékok Krassó megye középkori archontológiájához (1319–1439). *Turul*, 86 (2013) 64.; Horváth Richárd (szerk.): *Győr megye hatóságának oklevelei (1318–1525).* Győr, 2005. 28.; Piti Ferenc (szerk.): *Szabolcs megye hatóságának oklevelei. I.* Szeged–Nyíregyháza, 2004. 13–16.; W. Kovács András: *Az erdélyi vármegyék középkori archontológiája.* Kolozsvár, 2010.; Rüszt-Fogarasi Enikő: *Kolozs vármegye szolgabírái a középkorban.* *Turul*, 82 (2009) 6–7.; Szakály Ferenc (szerk.): *Ami Tolna vármegye középkori okleveleiből megmaradt.* Szekszárd, 1998. 53–54.; Neumann T.: *Bereg megye*, 20–21.; Engel Pál: *A nemesi társadalom a középkori Ung megyében.* Budapest, 1998. 124–125.

²⁴ Például DL 40 698., AOkl XXIII. 191., DF 268 675., DL 57 318., DL 64 656., DL 69 149.

róknak addig hivatalból kijáró *comes* presztízscímnek is.²⁵ Ternyei Jánost 1381-ben már ilyen titulus nélkül találjuk.²⁶

Figyelemreméltó, hogy a megye pecséthasználatában is éles különbség tapasztalható Nagy Lajos és Zsigmond kora között. A megyei okleveleket a középkorban az alispán és a szolgabírók erősítették meg saját pecsétjeikkel.²⁷ Az, hogy egyszerre mennyien és hogyan pecsételtek, megyénként is eltérő lehetett. Sáros megyében 1346-tól az 1370-es évekig meglehetősen letisztult és kiforrott eljárás figyelhető meg.²⁸ Az oklevelet – amennyiben az irat mérete lehetővé tette – általában a megyei hatóság mind az öt tisztségviselője hitelesítette. Még hozzá olyan rendszerben, hogy az alispán nagyobb pecsétje közepén, míg a négy szolgabíró kisebb méretű pecsétje körülette helyezkedett el.²⁹

A 15. század első felében, ezzel szemben, a sárosi okleveleken a pecséteket általában egy sorban (egymás mellett vagy alatt) helyezték el.³⁰ A szolgabírói pecséteknek az alispáni jelvényt körülölelő elrendezése legközelebb Hunyadi Mátyás uralkodása idején, az 1460-as évek végén lett ismét általános.³¹ Ezen kívül szintén változást tapasztalunk a pecsétek száma és mérete terén. A legtöbb 14. század végére és 15. század elejére datált oklevél 3–4 azonos méretű pecsétet vagy pecsétnyomot találunk egymás mellett.³² Természetesen nem az alispáni pecsét tűnt el, hanem a korábbi, pecsétnyomóval nyomott pecsétet egy kisebb méretű gyűrűspecst váltotta fel, ami általában a sor elején vagy közepén helyezkedett el. A 15. század első felében igen gyakran csak négy pecsétet, pecsétnyomot találunk, azaz nem volt szükség az összes szolgabíróra a hitelesítéshez.³³ A négy gyűrűspecst egy sorban történő elhelyezésére 1375-ben találunk először példát.³⁴

A megyei emberek eltűnését vizsgálva érdemes meghatározni, hogy mennyiben beszélhetünk országos, regionális vagy megyei jelenségről. A kérdés annál is inkább megvá-

²⁵ Engel szerint a *comes* mint presztízscím 1320-tól már csak a szolgabírókra volt használatos. Engel P.: *Ung megye*, 96–97.; Tringli István azonban arra hívta fel a figyelmet, hogy a cím a kisnemeseknél sokszor csupán arra utalt, hogy az adott személy a nemzetsége vezetőjének számított. Tringli István: *Pest megye a késő középkorban*. In: Zsoldos Attila (szerk.): *Pest megye monográfiája I. 2. rész. A honfoglalástól 1686-ig*. Budapest, 2001. 134.

²⁶ 1381.: DL 42 211. Igaz, az oklevél öt csupán „*unus ex nobis*”-ként határozza meg.

²⁷ Kumorovitz L. Bernát: *A magyar pecséthasználat története a középkorban*. Budapest, 1944. 53.

²⁸ Észrevételeim egyelőre a Diplomatikai Levéltár jó minőségű digitális felvételein valamint Bártfa város levéltárában (SAPPB) végzett kutatásom során megvizsgált pecséteken alapulnak. Az Eperjesen őrzött megyei okleveleken szereplő pecsétek feldolgozása folyamatban lévő kutatás tárgya.

²⁹ DL 64 656., DL 64 666., DL 57 331., DL 57 336., DL 57 337., DL 68 904., DL 64 049., DL 5140., DL 41 645., DL 5530., DL 39 825.

³⁰ Például SAPPB MMB 141., 193., 249., 276., 443., 455., 462., DL 41 983., DL 42 074., DL 42 775., DL 57 403., DL 42 292., DL 57490. Kivétel: DL 42 078. és talán SAPPB MMB 335.

³¹ Például DL 70 289., DL 103 223.

³² SAPPB MMB 141., 193., 249., 276., 335., 443., DL 41 983., DL 42 074., DL 42 078.

³³ Arra is találunk elszórtan példát hogy mindenki pecsételt: DL 43 295., DL 57 460., DL 57 592.; Az 1440-es évekre: SAPPB MMB 455., 562.

³⁴ DL 41 983.

laszolandó, mivel Engel Pál szerint éppen ebben az időszakban ment végbe a szolgabírói hivatal leértékelődése. Ung megye esetében Engel felfigyelt arra, hogy az 1360-as évekig általában tehetőse(ebb) nemesek voltak a szolgabírók, míg utána kismemesek, végül 1380-tól többnyire az egytelkesek töltötték be a hivatalt.³⁵ Későbbi munkájában már úgy ír erről az észrevételéről, hogy a változás az egész országra kiterjedt.³⁶ Egyes tényezők, mint például a *comes* címzés megszűnése, valóban országos jelenség volt.³⁷ Az újabb kutatás állása szerint azonban a szolgabírók társadalmi helyzetében bekövetkező éles váltások, inkább helyi okokkal magyarázhatóak, más megyékben, mint például Szabolcsban, nem tapasztalható ilyesmi.³⁸ Ám egy ehhez hasonló presztízscsökkenés feltételezése talán a sárosi megyei emberek eltűnésére is magyarázatul szolgál.

A megyei emberek kiküldése kapcsán meglehetősen változatos képet találunk, akár országosan vizsgáljuk a kérdést, akár kifejezetten az északkeleti régióra helyezük a hangsúlyt. A nemesek ad hoc kiküldése a Sárossal szomszédos Abaújban volt szintén gyakori a 14. században, amely – ugyancsak ideiglenesen – szintén visszaszorult Zsigmond uralkodásának idejére.³⁹ A változás itt is az 1370-es években tapasztalható először. Az abaúji eljárás azonban eltért a sárositól, mivel a kisebb ügyekre nem szolgabíró, hanem egy várjobbágyi származású *homo nostert* illetve vele együtt egy nemes *testimonium provincie*t küldtek ki.⁴⁰ 1372-ben Lánci Gergely *testimonium provincie* már egyedül szállt ki.⁴¹ A változás mögött valószínűleg társadalmi okok rejlenek, és a várjobbágy-ság nemességbe illetve, jobbágyságba történő betagozódásával magyarázható,⁴² azaz eltűnésük lehetséges, hogy csak látszólagos. A megyei emberi feladatot rendszeresen ellátó Bölzsei várjobbágyrokonság⁴³ későbbi kismemesi leszármazottai mind szolgabíróként, mind megyei emberként előfordulnak a 15. században.⁴⁴

A megyei emberek kiválasztásakor a feltárt adatok szerint nemcsak társadalmi, hanem földrajzi tényezőket is figyelembe vettek. Az abaúji nemesi kiküldöttek között az 1330-as években főként a Bárcaiak, míg az 1340-es években a Gecsei család

³⁵ Engel P.: *Ung megye*, 109.

³⁶ Engel Pál: *Szent István birodalma*. Budapest, 2001. 155.

³⁷ Tringli L.: *Mezők a középkori Magyarországon*, 509.

³⁸ C. Tóth Norbert: *Szabolcs megye működése a Zsigmond-korban*. Nyíregyháza, 2008. 61., 67.

³⁹ Kádas I.: *Mezői emberek*, 113–114.

⁴⁰ Uo. 114.

⁴¹ DL 6032. 1378-ból ismerünk egy hiányos és homályos oklevéldarabot (DL 57 373.), ahol Gönyüi Ákos (?) is *testimonium provincie*ként szerepel, de hogy egyedül vagy sem, az nem egyértelmű.

⁴² Vö. Zsoldos Attila: *A szent király szabadjai. Fejezetek a várjobbágy-ság történetéből*. Budapest, 1999.

⁴³ Zsoldos A.: *A szent király*, 166–167.

⁴⁴ Kádas István: *Északkelet-Magyarország szolgabírói a Zsigmond-korban* (Archontológia). In: Belucz Mónika – Gál Judit – Kádas István – Tarján Eszter (szerk.): *Magister Historiae. Válogatott tanulmányok a 2012-ben és 2013-ban megrendezett középkorral foglalkozó, mesterszakos hallgatói konferenciák előadásából*. Budapest, 2014. 110–112.

tagjai kerülnek elő.⁴⁵ Ebben az időszakban a *sedria* székhelyének leginkább a megye északi részén fekvő Középnémeti volt tekinthető.⁴⁶ Mindkét família ebből a térségből (a későbbi első járásból) származott, de ugyanezen a vidéken lakott a Bölzsei rokonság is.⁴⁷ Az 1362-től állandósuló megyeszékhely – Garadna – ellenben már a kisnemesek lakta vidéken feküdt.⁴⁸ Az 1420-as évek második felétől újra nagyobb számban felbukkanó abaúji megyei emberek már erről a területről származtak.⁴⁹ A Bárcaiak egyértelműen középbirtokosok voltak, de nem tartoztak a legszegényebbek közé a Gecseiek sem.⁵⁰ A Bárcai-Gecsei „hegemónia” előtti időből, 1325-ből ismert Petőc fia György *testimonium provincie* még tekintélyesebb körből, az Aba nemzetség Szalánci-ágából származott.⁵¹ Az 1350-es éveket követően viszont már megjelennek a szerényebb vagyoni helyzetű megyei emberek.⁵² Ebben az esetben kimutatható a megyei emberek által végzett feladatok presztízsének fokozatos csökkenése, hogy aztán nem sokkal a várjobbágyi megyei emberek eltűnése után, a nemesi *testimonium provincie* kiküldése is visszaszorult.

A jelenséget érdemes összevetni a szolgabírók társadalmi helyzetével. A legelső szolgabírók általában vagyonosabb nemesek voltak.⁵³ Abaújból viszonylag korán, 1302-ből ismerjük az első teljes névsort. A négy szolgabíró között ott találjuk Gecsei Jánost, míg Pósa fia Máté valószínűleg az Aba nemzetség Baski-ágához, Csorba Miklós pedig a Tekes rokonság Ládi-ágához tartozhatott.⁵⁴ Nagy Lajos korából 1347-ből ismerünk teljes névsort.⁵⁵ Ez a lista is beszédes. A négy személy közül Kázméri Mikocsa fia Dé-

⁴⁵ Perei Miklós fia Mikó (1330. DL 83 371.), Édes fia András (1335. DL 60 220.) és Fekete Miklós fia János (1332. DL 60 205.) Bárcaiak voltak, míg Demeter fia Miklós (1346. DL 83 243.), Oroszlán fia László (1342. DL 83 236.) és Beke fia Balázs (1348. DL 60 247.) a Gecsei rokonságból származtak. Engel Pál: *Középkori magyar genealógia*. CD-ROM. Budapest, 2001. „Bárcai” és „Gecsei (Abaúj m.)” családfák.

⁴⁶ Csukovits Enikő: *Sedriahelyek – megyeszékhelyek a középkorban. Történelmi Szemle*, 39 (1997) 381. Sedriahelyként még Forró is előfordul ekkoriban, mely településsel a Bárcaiak Pere falu révén szomszédosak voltak. ÁMTF I. 66–67.

⁴⁷ A megye járásaira: C. Tóth Norbert: *Lehetőségek és feladatok a középkori járasok kutatásában. Századok*, 141 (2007) 463.

⁴⁸ Csukovits E.: *Sedriahelyek*, 381.

⁴⁹ Kádas István: *Az Abaúj megyei szolgabírói társadalom a Zsigmond-korban. Korall*, 57 (2014) 114.

⁵⁰ A rokonság két ágra vált szét, Demeter fia Miklós leszármazottai, a Baksai-család tipikus szolgabírói atyafiság lett, míg Demeter fia Beke leszármazottai a Zsigmond-korban jelentősebb birtokvagyonra és fontosabb tisztségekre tettek szert. Engel: *Gen „Gecsei (Abaúj m.)” családfá.*; Demeter fia Miklósról: AOkI XXX. 821. sz.; Csoma József: *Abaúj-Torna vármegye nemes családjai*. Kassa, 1897. 228.

⁵¹ Engel: *Gen „Aba nem 13. Szalánci-ág 2. tábla: Sirokai, Fricsei, Hendri” családfá.*

⁵² Szakályi András: 1357. DL 4687., Lánci Gergely: 1372. DL 6032.

⁵³ Zsoldos Attila: *Az özvegy és a szolgabírák. Századok*, 137 (2003) 803–804.

⁵⁴ AOkI I. 167.; Draskóczy István: *Az Aba nemzetség Baski-ága és rokonsága. Turul*, 72 (1999) 63.; Engel: *Gen „Aba nem 15. Baski”, „Tekes rokonsága 1. tábla Tornai, Ládi” családfák.* Sándor fia Demeter esetében talán a Nekcsei Demeterrel való azonosítás is felmerülhet, ám szolgabírónkat még 1317-ben is hivatalban találjuk (DF 232 771.), amikor Nekcsei már a tárnokmester tisztségét viselte. Engel: *Arch* I. 36.

⁵⁵ AOkI XXXI. 588., DF 270 048.

nes több, Abaúj és Zemplén határán fekvő birtokban rendelkezett részekkel, fivére Pál 1351-ben követte a szolgabírói hivatalban.⁵⁶ Pál fia, János már a Zsigmond-korban lett szolgabíró, ahogyan Kázméri Tamás is.⁵⁷ Fájí Gergely esetében szintén családi hivatalviselésről beszélhetünk, 1435 és 1439 között Fájí Pál, 1452 és 1454 között Fájí György, 1497-ben pedig Fájí Miklós is szolgabíró lett.⁵⁸ Sőt még 1560-ban is találunk egy Fájit Abaúj szolgabírói között.⁵⁹ Az 1347. év másik két szolgabírója közül Szolnoki vagy más-képp Monaji Dusa fia Gergely családjából 1426-ból megyei embert ismerünk,⁶⁰ míg a korábban Delnei Ite fia János familiájában szolgáló Zsadányi Jakó kései rokona, Zsadányi András, mint kamaraispáni familiáris, abaúji adószedőként szerepel.⁶¹ Az 1343-ból ismert Monaji Konrád fia Domokos és Petri László fia János szolgabírók ugyancsak ehhez a réteghez tartoztak.⁶² Ezek szerint az Ungban 1360 és 1380 között bekövetkezett „vagyon leértékelődés” Abaújban legkésőbb az 1340-es évekre megtörténhetett, legalábbis ekkor már olyan kisnemesi családokat találunk a szolgabírók között, akik a 15. sőt a 16. században is kimutathatóak a hivatalban. Azonban az 1347. év szolgabírói – miképp későbbi utódaik – nem voltak jelentéktelen személyek a megyei nemesség körében, négyük közül kettőt korábban fogott bírónak is felkértek.⁶³ A szolgabíróság leértékelődésnek jelenként értelmezett *comes* címzés eltűnése, pedig csupán az 1390-es években következett be.⁶⁴

Az Újvár megye területéből a 15. század elejére önálló megyévé fejlődött Sáros viszonyai eltérőek voltak.⁶⁵ Itt nem találunk várjobbágyi státuszú megyei embereket,⁶⁶ és a megye bíró széke is egy helyben maradt, végig a Sáros vára alatt elterülő mezővárosban ülésezett.⁶⁷ Érdeemes ebben az esetben is megvizsgálni a szolgabírói hivatal presztízavesztésének kérdését. A jelen listában azok a személyek szerepelnek, akiket azonosítani tudtam. Néhány kivételtől eltekintve a szolgabíróknak csak a keresztnéve ismert, de vannak olyanok, akiket a keresztnév alapján is lehet családhoz kötni. A hivatalviselésüket külön nem jegyeztem, azokat lásd a dolgozat végén a Függelékben.

⁵⁶ DF 269 781.

⁵⁷ Kádas I.: Az Abaúj megyei, 113.; Kádas I.: Északkelet-Magyarország, 110.

⁵⁸ Kádas I.: Északkelet-Magyarország, 111–112.; DF 232 971., DF 233 061.; Novák Veronika: Nyitra, Bars és Abaúj megyék tisztviselői és oklevélkiadásuk 1526-ig. *Szabolcs-szatzmár-beregi évkönyv* XVI. 2003. 42.

⁵⁹ Archiv Mesta Košice. Fasc. K – Forró és Garadna No. 25. 1560.

⁶⁰ Monaji Dusa fia Gergely: AOkl XI. 206. sz., XVII. 67., 78. sz., XXIV. 299. sz., Monaji László: DL 43 683.

⁶¹ Zsadányi Jakab fia Jakó: AOkl XXIV. 624. sz., Zsadányi András: ZsO I. 4036. sz.

⁶² DL 94901., Petrre: ÁMTF I. 132.

⁶³ Dusa fia Gergely, valamint Fájí Péter: AOkl XI. 206. sz., Zsadányi Jakó: AOkl XXVII. 687. sz.; Vö. Zsoldos A.: Az özvegy, 803–804.

⁶⁴ Kádas I.: Az Abaúj megyei, 123.

⁶⁵ Kristó Gyula: *A vármegyék kialakulása Magyarországon*. Budapest, 1988. 407–409.; Zsoldos Attila: *Magyarország világi archontológiája. 1000–1301*. Budapest, 2001. 188.

⁶⁶ Zsoldos Attila a 2015. június 18-án a Szegedi Tudományegyetem szervezésében megrendezett IX. Medievisztikai Konferencián tartott előadásomhoz fűzött megjegyzése szerint Sáros megyében nem volt várjobbágy, várszervezet. Hozzászólását és észrevételét ez úton is köszönöm.

⁶⁷ Csukovits E.: *Sedriahelyek*, 382.

Terjék Miklós

Terjéknek mondott Miklós 1339-ben szerepel szolgabíróként. Terjék Péter fiai Miklós és János, valamint rokonuk Demeter fia Kakas Abaújvár megyéből származtak, IV. László király adománylevele révén volt egy kisebb birtokuk („Zaarkeueley”). Ám 1330-ban birtokukat elcserélték Sóvári Sós György fia Péterrel és Jánossal egy Sópatak-földből kihasított részbirtokra.⁶⁸ Kakas halála után birtokrésze Sópataki Petenye fia Jakabra szállt.⁶⁹ A család a sárosi kisenemességhez tartozott, később is találunk szolgabírókat, megyei embert a terjékfalvi nemesek között.⁷⁰

Usz fia János

1344-ben említik szolgabíróként. A Tekele nemzetségből származik, apja Ite fia Usz, anyja Possai Erzsébet, zempléni nemeslány volt.⁷¹ 1321-ben rokonával, Péter fia Lukács-csal Semsei Tamás szepesi várnagy szervienseként szolgált.⁷² 1337-ben unokatestvéreivel birtokosztályra lépett a nemzetség Roskoványi-ágával. Az osztály értelmében az Usz-ág tulajdona lett Szentgyörgy nyugati fele, Konyhaalja, Kissástelek, Lengyelirtványa, Décsehalma, (Usz)Salgó valamint (Usz)Peklén.⁷³ 1345-ben nádori emberként is említik.⁷⁴ Fia, Uszfalvi Usz Jakab 1400-ban Sáros megye alispánja lett.⁷⁵

Bujáki Márton fia János

Előnevét nem kiküldött szolgabíróként őrizte meg oklevél, hanem egy későbbi perből ismerjük. 1354-ben ugyanis perbe fogták, mivel az 1350-ben tartott *congregatio generalis*on Perényi Miklós iránti kedvezésből nem pecsételte meg Vitézi Lőrinc vizsgálati oklevelét, hanem egy azzal ellentétes tartalmú oklevelet pecsételt meg.⁷⁶ Pelbárt fia Márton fia János korábban rokona, Bajori Péter fia Beke szerviense volt, aki 1329-ben, szolgálataiért

⁶⁸ AOkl XI. 165. sz., XIV. 632. sz.

⁶⁹ AOkl XXV. 267. sz., 431. sz.

⁷⁰ Terjékfalvi Lencsés Imre szolgabíró: DL 15 733., Terjékfalvi Terjék Mihály megyei ember: DL 57868.

⁷¹ Engel: *Gen* „Tekele nem 4. tábla Uszfalvi Usz” családja.

⁷² Vincent Sedlák (ed.): *Regesta diplomatica nec non epistolaria Slovaciae*. I–II. Bratislava, 1980–1987. II. 882. sz.

⁷³ Carolus Wagner: *Diplomatarium comitatus Sarosiensis, quod ex tabulariis et codicibus manuscriptis. Posonii–Cassoviae*, 1780. 335–337.; Tringli István (szerk.): *Perényi család levéltára, 1222–1526*. Budapest, 2008. 57.

⁷⁴ AOkl XXIX. 436. sz.

⁷⁵ Engel: *Arch* I. 172.

⁷⁶ AOkl XXXVIII. 128. sz.

négy ekealjnyi földet adományozott neki Buják birtokán.⁷⁷ Az 1354-es perben azonban Jánost hamis bíróként és (a királyi) törvény megszegőjeként elítélték, és így a bujái birtokrészét át kellett adnia Vitézi Lőrincnek és feleségének, Bajori Beke lányának, Erzsébetnek.

Tivadar

Tivadar szolgabíró 1346-ban és 1349-ben említik. Nevét azért vettem fel, mert ritka keresztnéve révén azonosítható, hogy a megye melyik családjából származik: nagy valószínűséggel a Trocsányi család Tivadar nevű tagjáról van szó. A Trocsányi atyafiság a Gömör megyei Kálnói rokonság Sáros megyébe szakadt ága.⁷⁸ Trocsány a 13. század második felén még a gyepűn túl helyezkedett el, 1270-ben Nazvad fia János kapta adományként.⁷⁹ E Jánosnak két fia, Trocsányi Miklós és Irka ismert. Engel Pál archontológiája szerint Tivadar az előbbi Irka nevű *comes* testvére volt.⁸⁰ Valójában azonban az unokatestvére lehetett, egy 1336-os oklevélben János fia Miklós fiaként említik.⁸¹ Tivadar 1345-ben királyi emberi feladatokat is ellátott.⁸² Később Tivadar fiából, Andrásból, majd unokájából, Tivadarból is szolgabíró lett, azaz családban öröklődött a hivatal.⁸³

Bertalan fia Tamás

A megye 1348. és 1349. évi kiadványában is csupán a *comes Thomas* név szerepel,⁸⁴ de az apai nevét egy hiteleshelyi kiadványból ismerjük, 1348-ban a Sóváriak és Sebesiek hatalmaskodási perében eljáró királyi ember, ugyanis Bertalan fia Tamás szolgabíró is kikérdezte.⁸⁵ Tamás valószínűleg Telki Bertalan fia Tamás volt. Telki vagy Nagytelki Asgút határában fektült, a Komlósi nemesek (Gyármán-rokonság) birtoka volt, 1318-ban adták el 30 márkáért Bejei Bertalan fia Tamásnak és testvérének, Miklósnak.⁸⁶ Utódai Alsótelki (Alsótelek?; Telek a hely, Telki a család neve) mellett Enyickén is birtokoltak, a család egyaránt használta

⁷⁷ AOKl XIII. 682. sz.

⁷⁸ Engel: *Gen „Kálnói rokonság 2. tábla: Trocsányi (Sáros m.)” család*fa.

⁷⁹ Draskóczy István: Sáros megye vámhelyei a 14. században. In: Csukovits Enikő (szerk.): *Tanulmányok Borsa Iván tiszteletére*. Budapest, 1998. 50.; Ferdinand Uličný: *Dejiny osídlenia Šariša*. Košice, 1990. 334.

⁸⁰ Engel: *Gen „Kálnói rokonság 2. tábla: Trocsányi (Sáros m.)” család*fa.

⁸¹ AOKl XX. 54. sz.

⁸² AOKl XXIX. 96., 136. sz.

⁸³ Tivadar fia András: ZsO II. 6787. sz., András fia Tivadar: DL 90 879., DF 228 678.

⁸⁴ DF 228 454., DL 69 149.

⁸⁵ DL 64 031.

⁸⁶ AOKl V. 168.

az Enyickei és a Telki nevet.⁸⁷ Bejei Bertalan harmadik fia, János Gömörben alispán lett.⁸⁸ Később az Enyickei-Telki rokonságból sárosi szolgabíró és alispán is kikerült.⁸⁹

Kakas és Delnei Lőrinc

Kakas szolgabíró 1353-ban fordul elő és valószínűleg Delnei Gergely fia Kakassal azonosítható.⁹⁰ Magukat Delnéről nevező nemesekről először 1298-ban hallunk, ekkor tűnik fel a forrásokban többek között Ite fia János is, aki később Druget Fülöp regéci és dédesi várnagya lett.⁹¹ János ága azonban megszakadt fia 1371 körül bekövetkezett halálával. Így három Delnei-ágról beszélhetünk: Gergely fia Kakastól a későbbi Delnei Kakas család, Csuda fia Jánostól a Delnei Csuda család, míg Pál fia Miklóstól a Delneői család származott.⁹² A Delnei rokonságból több Anjou-kori megyei ember került ki, 1378-ban Delnei Lőrinc is szolgabíró lett, akit 1409-ben unokaöccse Csudai István is követett a tisztségben.⁹³ Kakas szolgabíró fiát, Jánost 1409-ben esküdtté, míg unokáját, Andrást 1447-ben országgyűlési követté választották.⁹⁴

Sándor

Sándor szolgabíró 1358-ban és 1360-ban szerepel a forrásokban. Ő valószínűleg azonos lehet az 1353-ban megyei emberként feltűnő Miskolc nembeli Gergelylaki Sándor fia Sándorral.⁹⁵ Miskolc nembeli Péter és Sándor a morvamezei csatában szerzett érdemeiért kapták 1278-ban a Sáros megyei Gergelylakát.⁹⁶ A család Buzlai László és Mózes rokonsága, feltehetőleg Sándor fiának, Gergelylaki Mártonnak felesége volt Buzlai (Buclói) lány.⁹⁷ Sándor unokáját, Gergelylaki Györgyöt 1444-ben országgyűlési követté választották.⁹⁸

⁸⁷ Tóth Sándor: *Sáros megye monográfiája*. I–III. Budapest, 1909–1912. I. 301.

⁸⁸ Havassy Péter: Gömör vármegye fő- és alispánjai. In: Mészáros Kálmán (szerk.): *Írott és tárgyi emlékeink kutatója. Emlékkönyv Bánkúti Imre 75. születésnapjára*. Budapest, 2002. 45.

⁸⁹ Enyickei György szolgabíró: ZsO II. 6787. sz., Enyickei Benedek alispán: Engel: *Arch* I. 173.

⁹⁰ Sópataki Terjék Demeter fia Kakas is szóba jöhetett, ám őt 1341-ben néhaiként említik: Anjou XXV. 431.

⁹¹ Engel: *Gen „Delnei (Sáros m.)”* családfa.; Delnére: Nógrády Árpád: A Sávári Sósok 1285. évi hamis adománylevelei. In: Juan Cabello – C. Tóth Norbert (szerk.): *Erősségénél fogva várépítésre való. Tanulmányok a 70 éves Németh Péter tiszteletére*. Nyíregyháza, 2011. 285–286.; Uličný, F.: *Dejiny osídlenia*, 60–61.

⁹² Engel: *Gen „Delnei (Sáros m.)”* családfa.

⁹³ Delnei Csudai István valamint Delnei György szolgabírók: Kádas I.: *Északkelet-Magyarország*, 117.

⁹⁴ Delnei Kakas János esküdt: ZsO II. 4756., 6787. sz.; Kakas András követ: Engel: *Arch* I. 519.

⁹⁵ DL 57 336., DL 57 337.

⁹⁶ Karácsonyi János: *A magyar nemzetségek a XIV. század közepéig*. Budapest, 1900–1901.

⁹⁷ Kubinyi András: A Gergelylaki Buzlaiak a középkor végén. In: Lóvei Pál (szerk.): *Horler Miklós hetvenedik születésnapjára: Tanulmányok*. Budapest, 1993. 270.; Engel: *Gen „Miskolc nem 2. tábla Buzlai (buclói, gergelylaki)”* családfa.; Buclói Miklós 1438–1439-ben szolgabíró volt: Kádas I.: *Északkelet-Magyarország*, 121.

⁹⁸ Engel: *Arch* I. 517.

Pálca

Pálca szolgabíró 1369 és 1378 között végig hivatalban lehetett, mi több 1400 körül újra is választhatták.⁹⁹ Pálca a Tekele nemzetség Roskoványi-ágához tartozott. Neve utódainál megkülönböztető névként is öröklődött.¹⁰⁰ Ősük, Tekele valamint fivére, Bodon fiai 1278-ban IV. Lászlótól közösen kapták meg Pétermező, Putrumező, Koszorúmező és Hosszúmező birtokokat. 1312-ben eleinte Csák Máté híveiként védték Sáros várát, de később átadták azt I. Károly királynak.¹⁰¹ Pálca szolgabíró Tekele fia Lede Csank nevű fiától származott.¹⁰² Csank és atyafiai 1337-ben megosztottak az Uszfalviakkal, megszerezve Roskoványt, Salgót, Dobót és Szentgyörgy keleti felét.¹⁰³ Később Roskoványi Pálca fiai közül Péterből 1436-ban szolgabíró lett, fivére Pál pedig 1432–1433-ban szepesi alispán, majd 1437-ben sárosi alvárnagy volt.¹⁰⁴

Ternyei János fia János

A Ternyeiek szintén a Tekele nemzetségből származtak. A rokonság Ternyét 1310-ben szerezte meg Ádám fia Jakabtól.¹⁰⁵ A família őse, István 1269-ben megvásárolta a megye északi részén fekvő Szemelnye birtokot is. A Ternyeiek I. Károly oldalára álltak a rozgonyi csatában, ami további birtokgyarapodással járt.¹⁰⁶ János szolgabíró valószínűleg a család Ratvaji (Gombosfalvi) ágát megalapító János, vagy annak fia volt.¹⁰⁷ A népes rokonságból kifejezetten sok szolgabírót ismerünk a 15. századból is.¹⁰⁸

A röviden ismertett személyek között egyaránt találunk szerény vagyonú kisnemeseket és vagyonosabb családokat is. Terjék Miklós, Bujáki János vagy éppen Bertalan fia Tamás néhány évtizeddel vagy épp néhány évvel megválasztásuk előtt tettek szert kisebb Sáros megyei birtokrészekre. Bár Bujáki birtokát elkobozták, a Terjék és a Telki/Enyickei családok tagjai később is jelen voltak a hivatalban. Ugyanez igaz a vagyonosabb famíliák, mint például a Tekele nembeli Roskoványiak és Ternyeiek vagy a Trocsányiak

⁹⁹ DF 268 677. A Sáros megyei oklevelek között két tévesen 1328-ra keltezett iratban (DL 40 516., DL 40 517.) is szerepel a neve. Az oklevelek intulációjában azonban Miklós fia Miklós ispán és Imre alispán neve szerepel. Pálca szolgabíró személye is az 1378-as keltezést támasztja alá. Vö. Engel: *Arch* I. 172.

¹⁰⁰ Wagner, C.: *Diplomatarium*, 291–292.

¹⁰¹ Karácsonyi J.: *A magyar nemzetségek*, 997–999.; Wagner, C.: *Diplomatarium*, 52.

¹⁰² Engel P.: *Genealógia „Tekele nem 2. tábla Roskoványi”* családfa.

¹⁰³ Ld. 71. sz. jegyzet

¹⁰⁴ Péter: DF 229 041.; Pál: Engel: *Arch* I. 173.; Id.: C. Tóth Norbert: Jakab várnagy (†1420). *Acta Universitatis Szegediensis de Attila József nominatae Acta Historica*, 127 (2007) 76.

¹⁰⁵ Wagner, C.: *Diplomatarium*, 284.; Uličný, F.: *Dejiny osídlenia* 326.

¹⁰⁶ Karácsonyi J.: *A magyar nemzetségek*, 991–994.

¹⁰⁷ Engel: *Gen* „Tekele nem 6. tábla Ternyei” családfa.

¹⁰⁸ Kádas I.: Északkelet-Magyarország, 117–121.

esetében is. Sárosban tehát egyáltalán nem tapasztalunk semmilyen éles törést a szolgabírók társadalmi helyzetében, a 15. században is ugyanabból a körből, ugyanazokból a családokból kerültek ki a hivatalviselők, mint az azt megelőző évszázadban. Az is elmondható, hogy a megyei emberek többnyire szintén ebből a társadalmi rétegből, ugyanazon rokonságokból származtak. A Delneiek már az 1330-as évektől kezdve gyakran előfordultak *homo nosterként*.¹⁰⁹ Pekléni Gergely fia Miklós az Uszfalvi családból származott, Mérges Mihály pedig a Trocsányiakkal birtokolt együtt.¹¹⁰ A Bábapatakiak, Lőrinc fia László és Miklós fia Sándor az Uszfalviakhoz és Roskoványiakhoz hasonlóan a Tekele nemzetséghez tartoztak,¹¹¹ míg Gergelylaci Sándor – ha valóban megegyezik Sándor szolgabíróval – mindkét feladatkörben előfordult. Két esetben, 1336-ban és 1354-ben viszont a szolgabírók, illetve a megye *famulusának* nevezik az egyik kiküldöttet.¹¹² Mindebből az következik, hogy a sárosi megyei emberek „eltűnése” egyáltalán nem magyarázható társadalmi okokkal. Sőt, ha azt nézzük, hogy 1338-ban még Aba nembeli Somosi Egyed, a korábbi újbírói ispán fia is *homo nosterként* szerepel,¹¹³ akkor is legfeljebb az 1340-es évekre tehetnénk egy efféle presztízscsökkenést. De ez nem okozta a feladatkör háttérbe szorulását, hiszen 1340 és 1370 között nagy számban fordulnak elő a kis- és középbirtokos nemesek megyei emberként, az utolsó ilyen személy, Bajori László pedig kifejezetten patinás családból származott.¹¹⁴

Sárosban inkább a megyei gyakorlat megváltoztatásáról beszélhetünk, mely változás az oklevelek szövegezésében és a pecsétek számában is leképződött. Az, hogy intézményi „reformról” és nem társadalmi változásról van szó, az az 1370-es évek párhuzamos gyakorlatának alaposabb vizsgálata során válik nyilvánvalóvá. Ekkor ugyanis a saját hatáskörben elrendelt vizsgálatoknál még a szolgabíró és megyei ember párosának kiküldése volt jellemző, ám a nagybírói parancsra már két szolgabírót rendeltek ki. Általánosságban elmondhatjuk, hogy a megyék a nagybírói parancs kivizsgálását inkább szolgabírókra bízták, és nem megyei emberekre.¹¹⁵ Sáros megye korábbi oklevelei esetében is elmondható, hogy jelentésben inkább csak szolgabírót találunk, 1375-ig egy, azt követően két személyt. Nyilván több szolgabíró kiküldése nagyobb bizonyosságot illetve hivatalyszerűsödést jelentett. A Zsigmond-korra ez az eljárás a saját hatáskörű vizsgálatokra is áttért. Hasonlóan 1375-re nyúlik vissza a Zsigmond-kori pecséthasználati gyakorlat is, valamint szintén az 1370-es évektől nevezik meg a szolgabírók „előnevét” a hatósági oklevelek.

1374-ben a sárosi ispáni címet többször viselő Cudarokat – a megye legnagyobb birtokosait – Miklós fia Miklós váltotta. Miklós ispán 1380-ig viselte a tisztséget, két alispánját

¹⁰⁹ Delnei Tamás fia László, Beke, Balázs vagy Tar Péter megyei emberek (DL 40 698., DL 57 318., DL 41 664., DL 5530.).

¹¹⁰ Zichy IV. 337., CD IX/3. 321.

¹¹¹ Engel: *Gen* „Tekele nem 4. tábla Usz (uszfalvi)” és „5. tábla Bábapataki” családfák.

¹¹² DF 25 1691., DL 68 904.

¹¹³ DL 85 242.

¹¹⁴ Engel: *Gen* „Bajori 1. tábla” családfa.

¹¹⁵ Kádas I.: Megyei emberek, 122.

is ismerjük - Jakab és Imre mestereket -, de sajnos mindkettőjüknek csak a keresztnéve maradt fenn.¹¹⁶ Az ispán általában ritkán avatkozott bele közvetlenül a megye működtetésébe – leginkább akkor, ha nem viselt más tisztséget és volt ideje megyei ügyekkel foglalkoznia¹¹⁷ –, alispánjai viszont annál inkább.

Engel Pál archontológiájának névmutatójában kérdőjelesen Hédervári Miklós fia Miklóssal vagy Telegdi Miklós fia Miklóssal vélte azonosíthatónak a sárosi ispánt.¹¹⁸ Előbbi 1360 és 1376 között királynéi udvarbíró és ajtónállómester volt, mellette a fejéri, a tolnai és a csongrádi, majd 1371-ig a mosoni ispáni címet is viselte.¹¹⁹ Ezután viszont tisztsége nem ismert, holott még 1382-ben is tevékeny volt.¹²⁰ Familiárisa, és korábbi csongrádi alispánja Kemény fia Jakab akár megegyezhet a sárosi Jakab mesterrel is,¹²¹ de ez csupán feltételezés. Hasonlóan bizonytalan a Telegdivel történő azonosítás, aki 1357 és 1364 között udvari lovagként ismert, valamint fiatalon szolgálhatott a királyi udvarban. Tisztséget először 1382-ben viselt, amikor bihari ispán, illetve ajtónállómester is lett.¹²² Ám más megyék ispánjaként mind Hédervári Miklós, mind Telegdi Miklós megnevezte a családnévét is.¹²³ Felmerülhet még Hahóti Miklós fia Miklós neve is, aki korábban a Cudarokat Abaúj és Zemplén megyék élén váltó Oppelni László herceg egyik vezető familiárisa volt.¹²⁴ Hahóti azonban ekkora már Garai Miklós embere, alnádora volt.¹²⁵

Annak alapján, hogy mind Miklós fia Miklós, mind alispánjai csupán keresztnévvel nevezték meg magukat, arra gondolhatunk, hogy a Sáros megyei nemesség számára jól ismert személyek lehettek.¹²⁶ Épp ezért érdemes a térség tekintélyesebb nemeseit is górcső alá venni. Így leginkább a Perényi család rihnoi-krompachi ágából származó Miklós fia Miklós jöhet számításba.¹²⁷ Ő jól ismert személy lehetett, akinek apja, Miklós udvari lovag és hrussói várnagy volt,¹²⁸ és aki iránti kedvezésből Bujáki Márton fia János szolgabíró az 1350-es *congregatio generalis*on a vizsgálat eredményével ellentétes tartalmú oklevelet pecsételt meg.¹²⁹ Ifjabb Miklós pedig Sáros megye egyik legtekintélyesebb családjából vett feleséget, Somosi Gerust, míg nővére, Dorottya az 1376-ban borsodi ispánná kinevezett

¹¹⁶ Engel: *Arch* I. 172.

¹¹⁷ Gábor Gy.: *A megyei intézmény*, 61–62.; Dobi Péter szabolcsi ispán ténykedése a szabolcsi oklevelek megszövegezésére is lecsapódhatott. C. Tóth N.: *Szabolcs megye*, 39.

¹¹⁸ Engel: *Arch* II. 166.

¹¹⁹ Uo. I. 60., 124., 127., 156., 207. Igaz, mosoni ispánt legközelebb, csak 1401-ből ismerünk. Uo.

¹²⁰ Radvánszky Béla – Závodszy Levente (szerk.): *A Héderváry-család oklevéltára*. I–II. Budapest, 1909–1922. I. 90.

¹²¹ Engel: *Arch* I. 124.

¹²² Uo. I. 49., 113., 482. Vö. Blazovich László – Gécz Lajos: *A Telegdiek pere*. Szeged, 1995. 23.

¹²³ Hédervári: DL 91 560.; Telegdi: DL 89 511.

¹²⁴ Engel: *Arch* I. 4., 227.

¹²⁵ DL 6504. Engel: *Arch* I. 4. Hahóti Miklós 1376-os pere kapcsán az oklevelek semmilyen viselt tisztséget nem említenek: CDC XV. 182–194.

¹²⁶ C. Tóth N.: Jakab várnagy, 78.

¹²⁷ Engel: *Gen* „Perényi 3. tábla: rihnoi ág” családja.

¹²⁸ Engel: *Arch* I. 330.

¹²⁹ AOKl XXXVIII. 128. sz.

Csévi Sáfár Miklós felesége volt.¹³⁰ Rihnói Perényi Miklós 1380 után székelyispánként került említésre.¹³¹ Ha valóban egy helyi nagybirtokos nemes volt Miklós ispán, alispánjait abból a rétegből választhatta, akik közül a szolgabírók és megyei emberek származtak.¹³²

Bár a több szolgabíró együttes kiküldése és a pecséthasználat Zsigmond-kori gyakorlata az 1370-es évekre nyúlik vissza, a megyei emberi feladatvégzés nem egy átfogó sárosi „reform” keretében, nem egyik pillanatról a másikra szűnt meg: a sárosi szolgabírók 1381-ig a saját hatáskörben elrendelt vizsgálatokat megyei emberekkel együtt végezték, 1399-től kezdve viszont az oklevelek már nem említik a közreműködésüket. A két dátum között csupán 1386-ból ismerünk megyei hatósági oklevelet. Az 1381 és 1386 közötti hiátus magyarázható belháborús okokkal – melyben kulcsszerepet játszottak a Cudarok is –,¹³³ viszont az, hogy a kiváló forrásadottsággal rendelkező Sáros megyétől nem maradt fenn megyei oklevél Zsigmond király uralkodásának első tizenegy évéből rejtélyes, bár nem szokatlan. A megyei hatóság működésének szüneteltetése nem volt indokolt,¹³⁴ így kézenfekvő forráspusztulásra gyanakodnunk. Az oklevelekkel együtt eltűntek a megyei emberek is. Mindezek fényében meglehetősen bizonytalanul válaszolhatunk az okokat kereső kérdésekre. Mint láttuk társadalmi jelenségekkel nem magyarázható az Ung megyében tapasztalt, a királyi és megyei emberekre is hatással járó szolgabírói presztízsvesztés, inkább a hivatalviselő családok folytonossága jellemző. Talán a nagybírói parancsra rendelt vizsgálatoknál Miklós ispán idején megjelenő eljárás terjedhetett át később a megye saját hatáskörében elvégzett vizsgálataira, és a két szolgabíró mellett már nem volt szükség egy megyei nemes tanúságára is. Mindenesetre intő példa az említett 1373. évi, a Sebesiek panaszát rögzítő oklevél-pár, ahol, bár közreműködött a megyei ember, a két szolgabíró tudományvétele során, de neve nem került bele a hivatalos példányba.

¹³⁰ Engel: *Gen* „Perényi 3. tábla: rihnói ág” családfa.; Csévi Sáfár: Engel: *Arch* I. 119.

¹³¹ Engel: *Arch* I. 192.

¹³² Vö. a Sávári Sósok sárosi ispánságával: Engel: *Arch* I. 173.

¹³³ Süttő Szilárd: *Az Anjou-Magyarország alkonya*. I–II. Budapest, 2004. I. 36–45.

¹³⁴ 1392-ben a sárosi várnagy tisztjét Mária királyné embere töltötte be: Engel: *Arch* I. 404.; 1395-ben pedig Zsigmond hivatkozik a sárosi ispán és szolgabírók oklevelére (Iványi Béla: *Eperjes szabad királyi város levéltára*. 1245–1526. Szeged, 1931. 122. sz.).

Függelék

Miklós comes és Tamás fia László	1335. VI. 19. (DL 40 698.)
<i>Simon fia Domokos és András szb.-i famulus</i> ¹³⁵	1336. III. 18. (DF 251 691.)
Tamás comes és Somosi Péter fia Egyed ¹³⁶	1338. XII. 28. (DL 85 242.)
Terjék dict. Miklós és Darabos Miklós	1339. IV. 19. (DL 40 798.)
Tamás comes	1341. V. 07. (DL 40 853.)
Miklós comes ¹³⁷	1342. IV. 15. (DL 47 897.)
Usz fia János és Péter fia János	1344. VII. 12. (DF 268 675.)
Tamás comes és Delnei Beke	1345. VIII. 01. (DL 57 318.)
Tivadar comes és Jakab fia János	1346. V. 08. (DL 64 656.)
János comes	1348. V. 12. (DL 57 324.)
Tamás comes	1348. VI. 15. (DF 228 454.)
Tamás comes és Domokos fia Lőrinc	1349. V. 01. (DL 69 149.)
János comes és Herthy fia László	1349. VII. 20. (DL 41 112.)
Tivadar comes és Sykud fia Jakab	1349. X. 05. (DL 68 895.)
Máté comes és Mérges Mihály	1352. II. 06. (DL 41 178.)
Kokas comes és Gergelylaki Sándor	1353. XI. 11. (DL 57 336.)
Domokos comes és Gergelylaki Sándor	1353. XI. 18. (DL 57 337.)
Bálint comes és Jakab famulus	1354. III. 31. (DL 68 904.)
Fülöp comes	1355. V. 18. (DL 39 824.)
Miklós comes és Kaki József	1356. IV. 11. (DL 87 316.)
Miklós comes és Pekléni Gergely fia Miklós	1358. VII. 02. (DF 268 447.)
Sándor comes	1358. IX. 17. (DL 41 359.)
Sándor comes	1360. VI. 01. (DL 4961.)
Bálint comes és Benedek fia Domokos	1360. VI. 01. (DL 41 428.)
Fülöp comes és Magyarfalui Miklós fia Péter	1361. III. 01. (DF 268 676.)
Jakab comes és Dezső fia Lénárd	1361. V. 31. (DL 5064.)
Bálint comes és Újfalui Benedek fia Domokos	1361. VII. 19. (DL 98 493.)
Bálint comes és Bostyáni Máté fia Domokos	1362. III. 07. (DF 268 324.)
László comes és Komlósi János	1362. XII. 19. (DL 39 924.)
Bálint comes és Mérges Mihály	1363. III. 13. (DF 268 449.)
László comes és Delnei János fia Balázs	1366. VI. 22. (DL 41 664.)
Máté comes és Delnei Tar Péter	1367. III. 01. (DL 5 530.)
Pálca comes és Máté fia Lukács	1369. VII. 09. (DL 39 827.)
Pálca comes	1370. IV. 22. (DF 268 328.)
Miklós comes	1372. III. 08. (DF 265 493.)

¹³⁵ „Andreas famulus Magni Iohannis, homo quattuor iudicium”.

¹³⁶ „Egidium filium Petri de Somus unum ex nobilibus provincie [...] homines nostros”.

¹³⁷ „unum ex nobis”.

László comes, Pálca comes és György fia János	1373. VII. 18. (DL 64 087.)
László comes és Pálca comes	1373. VII. 18. (DL 64 088.)
László comes és Bábpataikai Miklós fia Sándor	1375. VII. 23. (DL 41 981.)
László comes és Pálca comes	1375. VIII. 20. (DL 41 983.)
Pálca comes és Máté fia László	1378. I. 04. (DL 40 516., 40 517.) ¹³⁸
	1378. II. 08. (DL 42 073., 42 074.)
Pálca comes és Delnei Lőrinc comes	1378. IV. 09. (DL 42 078.)
Ternyei János fia János ¹³⁹ és Bajori János fia László	1381. IX. 16. (DL 42 211.)

Sáros megye 14. századi szolgabírái és kiküldöttjei

A szolgabírák normál, a megyei kiküldöttek kurzív módon szedve szerepelnek

¹³⁸ Hibásan 1328-ra keltezve.

¹³⁹ „unum ex nobis” valamint beszúrva: „et Ladislaum filium Iohannis de Bayor nobilem”.

REFORM IN ŠARIŠ COUNTY DURING THE OFFICE HOLDING OF COMES NICHOLAS?

In 1908 Gyula Gábor observed that when the tasks of the noble judges increased, the county *ad hoc* chose a few people from the local nobles (the so-called *homines provinciae*) to help the office-holders. Contrarily, in Šariš County while the county authority often enlisted the services of these *homines* in the Angevin era, they are absent in the charters of the age of King Sigismund. Pál Engel wrote about the deprecation of the prestige of the noble judges in this period, but in Šariš the disappearance of the *homines* cannot be explained by social causes. Maybe there were institutional reasons. In the era of King Sigismund, the practice of the inquiries and the usage of seals also contrast strikingly with the practice during the Angevin era. While in the fourteenth century usually a noble judge and a *homo provinciae* investigated the crimes in the field, the fifteenth century saw the county sending two or three noble judges to inquire. The first examples of the new practices appeared in the 1370s, during the office-holding of Comes Nicholas. While the charters never mentioned his family name, he was probably a well-known figure in the county. The disappearance of the *homines provinciae* was not a result of a “reform” of Nicholas or his *vicecomites*, but during his office-holding, in the 1370s, new practice of inquiries began to be used which supplanted the services of these local nobles.

Keywords: homo provinciae, noble judges, administration, medieval county authority